Inventering efter härdar av samisk typ i Ångermanlands skogsland

Bernt Ove Viklund, på uppdrag av Gaaltije - sydsamiskt kulturcentrum inom projektet ”Saemieh Saepmesne – I det samiska rummet”

Rapport 2011: 3

INLEDNING

I Ångermanland tar upptäckter av samiska härdar/visten sin början 1984. Den viktiga händelsen sker i samband med byggandet av en bågstångskåta i Locksta i Björna socken i Örnsköldsviks kommun i Ångermanland (Westerdahl och Viklund 1984). När Christer Westerdahls Samer nolaskogs publiceras 1986 var så oerhört mycket i den boken vilket skulle komma att ligga till grund för de upptäckter av härdar av samisk typ vilka tog sin egentliga början 1987 (Viklund 1989, 1992a, b, 2004, 2008). Westerdahl publicerar 2008 en utökad utgåva av nämnda verk, med titeln Sydsamer från Bottenhavet till Atlanten.

Betydelsen av dokumentationen av det samiska rummet framgår tydligt i Samiska kulturmiljöer i Sverige (Aronsson 1995) och i Om vi inte syns så finns vi inte (Ljungdahl 2011). I följande rapport presenteras de senaste upptäckterna i Ångermanland. Vi befinner oss där inom vinterlanden för samebyarna Voernese och Vilhelmina Södra med vilka samtal förts om bra områden/platser för renbete och om muntliga traditioner finns om gamla visteplatser i vinter- och vårvinterlandet. Vi kan inte utesluta att det bland härdarna kan finnas inslag av skogssamisk kultur.

De härdar/vistemiljöer som upptäcks i skogsland och kustmiljö kan kopplas ihop med upptäckter i fjällen och förfjällen, även inne på norska sidan av gränsen. Dessa arbeten genomförts på uppdrag av Boska och i samarbete med samebyarna. Området är inom norra Frostviken i Jämtland och södra Vilhelmina i Lappland/Västerbotten samt i Röyrviks kommun i Norge (Viklund 2010). Rapportskrivning över arbetet 2011 pågår och beräknas vara klart innan årets slut.

TEKNISKA UPPGIFTER

De kartblad vilka använts i arbetet är: Blå kartan 205 Junsele, Blå kartan 195 Sollefteå och 21 H Åsele. Vidare har Jordartskarta över Västernorrlands län och förutvarande Fjällsjö kommun kommit till nytta (1984). I övrigt kan hänvisas till Riksantikvarieämbetets sida www.raa.se där det under fönstret Fornsök går att söka sig fram till allehanda uppgifter.

Vid arbetet användes GPS av märket Garmin. Tyvärr visade det sig att höjdmätningen uppvisade sådana brister att uppgifterna uteslutits. Jordsond var konsekvent med under arbetet.

Foton i rapporten är tagna av rapportören, förutom ett av Ellen Samuelsson Viklund. Övriga foton kommer att ställas samman vid senare tillfälle och kommer att finnas på Gaaltije.

DOKUMENTATIONSUPPGIFTER

Åsele socken. Koordinater: 714 47 06, 156 56 28
Plats för tältkåta 5,5 meter i diameter bestående av en ring av 12 stenar 0,13–0,28 meter stora. Höjden är 0,05–0,15 meter. I väster är en öppning 2,85 meter bred.
Omkring 100 meter norr om platsen är en myr. Platåbildning, tallskog.
Lämningen är säkert från yngre historisk tid. I närheten är rullar med renstängsel.

Åsele socken. Koordinater: 710 96 76, 155 73 23
Härd, rund, 0,9 meter i diameter och 0,03 meter hög. Kring kanten är 5 synliga stenar 0,07–0,17 meter stora. Stenfylld. Vid sondering framkol sot och kol och antydan till rödbränd sand. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna. Belägen på torr backe med myr i SV. Ung tallskog.

Anundsjö socken. Koordinater: 708 95 18, 157 56 79
Härd, oval, 0,95 x 0,8 meter (NÖ–SV) och 0,01–0,03 meter hög. Kring kanten är 3 synliga stenar 0,1–0,3 meter stora. Delvis stenfylld. Vid sondering framkom rödbränd sand. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna.
Belägen på liten åsformation med myr på ömse sidor, som närmast 5 meter i SV. Ung tallskog.

Junsele socken. Koordinater: 707 31 30, 156 81 05
Härd, oval, 1,25 x 1,1 meter (ÖNÖ–VSV) och 0,01–0,05 meter hög. Kring kanten är 8 synliga stenar 0,1–0,35 meter stora. Somliga av stenarna är påverkade av eld och skärviga. **Härden är svårt skadad av markberedning** och delar av anläggningens stenar finns 0,6–1,1 meter (Ö–V) om anläggning. Vid markberedningen har ett stort stycke av härdens centrala del försvunnit. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna.
Avsats på platåbildning mot kant mot myr 15 meter i Ö. Tallskog, hygge.

Junsele socken. Koordinater: 707 31 88, 156 82 23
Härd (foto nedan), oval, 1,17 x 0,9 meter (ÖNÖ–VSV) och 0,01–0,04 meter hög. Kring kanten är 6 synliga stenar 0,05–0,24 meter stora. Stenfylld. Vid sondering framkom sot, kol och rödbränd sand. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna. I härden växer en gammal tall. Myrholme, torr backe. Tallbevuxen.

Ådals-Lidens socken. Koordinater: 705 14 63, 157 20 63
Härd, svårt skadad vid markberedning. Inom en yta 2 x 1,05 meter (N–S) syns 12 stenar 0,05–0,2 meter stora varav flera är skörbrända och/eller skärviga. Som högst är härdstenarna 0,12 meter. Vid sondering där majoriteten av härdstenarna framkom är rödbränd sand. Från platsen togs ett stycke glas ur den sönderkörda härden. Fyndet kommer att lämnas in till Gaaltije. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna.
Sandig åsformation (N–S). Härden finns 14 meter Ö om väg. I härdens direkta närområde finns fångstgropar (Ådals-Lidens socken Raä 109: 1). Hygge, tallskog.

Ådals-Lidens socken. Koordinater: 705 15 01, 157 20 70
Härd, oval, 1,1 x 0,75 meter (Ö–V) och 0,05 meter hög. Kring kanten är 2 synliga stenar 0,15–0,25 meter stora. Delvis stenfylld. Vid sondering framkom rödbränd sand.
Sandig åsformation (N–S). Härden finns 14 meter Ö om väg. I härdens direkta närområde finns fångstgropar (Ådals-Lidens socken Raä 109: 1). Hygge, tallskog.

Junsele socken. Koordinater: 705 62 14, 156 81 05
Härd (foto nedan), oval, 1,21 x 0,96 meter (N–S) och 0,1 meter hög. Kring kanten är 4 synliga stenar 0,04–0,35 meter stora, de större stenarna finns i N-delen av härden. Stenfylld. Vid sondering framkom sot och kol och antydan till rödbränd sand. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna.

12 meter VNV om härden är 2:

Boplats med oklar utsträckning, 3 meter i omkrets, bestående av måttligt med skörbränd sten och ringa med brända den samt ett fåtal avslag av kvarts. Materialet syns på platsen för en liten stuga.
Fornlämningarna är belägna på sandig platå intill sjö (Ottersjön). Tallskog.

Junsele socken. Koordinater: 706 77 58, 156 95 36
Härd, 1,25 x 0,8 meter (Ö–V) och 0,1 meter hög. Kring kanten är 8 synliga stenar 0,06–0,3 meter stora. Delvis stenfylld. Vid sondering framkom rödbränd sten. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna.
Härden är belägen 30 meter ÖSÖ om väg.
Yngre tallskog.

Junsele socken. Koordinater: 706 77 99, 156 96 25
Härd, 1,15 x 1,05 meter (ÖSÖ–VNV) och 0,06 meter hög. Kring kanten är 4 synliga stenar 0,06–0,3 meter stora. Stenfylld. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna.
Härden är belägen 20 meter N om brant på platån. En bäck rinner där nedanför.
Yngre tallskog.

Anundsjö socken. Koordinater: 704 70 33, 614 836
Härd, oval, 1,1 x 1 meter (SV–NÖ) och 0,13 meter hög. I härdens NÖ-del är en sten på högkant 0,07–0,18 meter stor. Stenfylld. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna.
Direkt intill anläggningen är två gamla tallar och en gammal stubbe. Anläggningen är belägen 3 meter från strandhak, eroderat. Tallskog.
Längs med udden och mot viken i NÖ och längs stranden samt uppe där stugan står är gott om skörbränd sten, avslag av kvarts och kvartsit och ringa med brända ben. Boplatsen har inte dokumenterats.

Ådals-Lidens socken. Koordinater: 704 13 64, 156 02 78
1. Härd, stympat oval, 1,55 x 0,8 meter (NNÖ–SSV) och 0,2 meter som högst. Kring kanten är 8 synliga stenar 0,12–0,63 meter stora, den största stenen i bakänden. Stenfylld. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna. Vid sondering framkom rödbränd sand. 2 meter N om anläggningen är två stora jordfasta block.

5, 4 meter NV om 1 är:

2. Förvaringsanläggning, 1,4 x 1,15 meter stor (NÖ–SV) och 0,1–0,15 meter hög med kring kanten 8 synliga stenar 0,15–0,3 meter stora. Gropen är 0,55 i diameter och 0,35 meter djup. Stensatt. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna.
Anläggningarna är belägna på en moränbacke med inslag av jordfasta block. Ung tallskog.

Ådals-Lidens socken. Koordinater: 704 14 65, 156 02 29
1. Härd, oval, 1,35 x 1,17 meter (VNV–ÖSÖ) och upp till 0,12 meter hög. Kring kanten är 7 synliga stenar, delvis brända och spruckna, 0,14–0,42 meter stora. I härdens inre del syns 2 stenar 0,06–0,08 meter stora. Stenfylld. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna. Vid sondering framkom rödbränd sand.

6 meter S om 1 är:

2. Härd, oval, 1,16 x 0,8 meter (Ö–V) och 0,12 meter hög. Kring kanten är 3 synliga stenar 0,15–0,23 meter stora. Stenfylld. Vid sondering framkom rödbränd sand. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna.
Härdarna är på platåbildning med inslag av jordfasta block. Härdarna ligger ÖSÖ om den på kartan markerade Lappmyran. Ung tallskog.

De fyra anläggningarna ovan finns Ö om Lappmyran. En intressant studie kring lappnamn visar att de är mycket talrika (Dahlstedt 1984). Författaren visar där hur samernas närvaro har avsatt betydligt fler spår i ortnamnsskicket än vad finnars bosättning gjorde, finska ortnamn mitt i Ångermanland, heter studien.

Junsele socken. Koordinater: 707 59 59, 156 43 60
1. Härd, stympat oval, 1,44 x 0,9 meter (NÖ–SV) och 0,05 meter hög. Kring kanten är 9 synliga stenar 0,08–0,55 meter stora. Stenfylld. Vid sondering framkom rödbränd sand. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna.
Platå S om myr. Tallskog.

7 meter NNV om 1 är:

2. Härd ?, rektangulär, 1,1 x 0,9 meter (ÖSÖ–VNV) och 0,06 meter hög. Kring kanten är 4 synliga stenar 0,02–0,15 meter stora. Stenfylld. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna.

12 meter NNV om 2 är:

3. Härd, oval, 1,25 x 0,94 meter och 0,12 meter hög. Kring kanten är 7 synliga stenar 0,07–0,2 meter stora. Stenfylld. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna.

Junsele socken. Koordinater: 708 39 56, 154 96 27
Boplats utan synlig begränsning bestående av ringa med skörbränd sten och ett fåtal brända ben. Färskt hygge.
Belägen på en förhöjning intill sjö. Strax intill vid stranden är ett vindskydd.

Härdgruppen nedan är belägen på en platå av en sandig förhöjning vid nedre änden av Lill-Kärmsjön. Tallskog, hygge. Hela området var vid upptäckten avverkat och härdarna 2 och 3 var helt övertäckta med ris. Samma dag som upptäckten gjordes undersöktes med hjälp av Marie Hällstrand på Holmen Skogs kontor i Bredbyn vilka som äger marken. Svaret kom samma dag. Det visade sig att Holmen äger marken och kontakt togs därpå med Mikael Sjöberg på Holmens kontor i Strömsund. Markberedning och frösättning var mycket nära förestående så jag märkte upp hela förhöjningen med härdgruppen med pinnar och fornlämningsband. Nya direktiv från Holmen till entreprenören vilken skulle utföra arbete innebar att inga som helst skador uppstod på området med härdar. Området besiktigades tillsammans med Mikael Sjöberg från Holmen Skog. Utan det snabba agerandet från Holmen Skog efter det jag kontaktat dem skulle med största sannolikhet härdområdet mer eller mindre totalförstörts.

Junsele socken. Koordinater: 708 38 65, 154 96 72
1. Härd, närmast rektangulär, 1,2 x 0,9 meter och 0,1 meter hög. Kring kanten är 9 synliga stenar 0,05–0,25 meter stora. I härden syns 2 stenar 0,15–0,2 meter stora. Härden är delvis stenfylld. 4 dm Ö om härden är en utrasad sten 0,3 meter stor. I härdens V del är 2 utrasade stenar 0,18–0,4 meter stora. Vid sondering framkom sot och kol. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna.

7 meter NNÖ om 1 är:

2. Härd (foto nedan), oval, 1,2 x 0,9 meter (NV–SÖ) och 0,08 meter hög. Delvis stenfylld. Vid sondering framkom rödbränd sand.

10 meter N om 2 är:

3. Härd, oval, 1,3 x 0,85 meter (NV–SÖ) och 0,15 meter hög. Stenfylld. Vid sondering framkom rödbränd sand.

Junsele socken. Koordinater: 708 37 74, 154 97 98
Boplats utan synlig begränsning, bestående av ringa med skörbränd sten och ringa med brända ben.
Platåbildning omkring 15 meter från myr och sjöände i Ö.
Ytan markerades med käppar och fornlämningsband vid upptäckten. Inga ytterligare skador har uppstått vid markberedning och frösättning.

Junsele socken. Koordinater: 706 68 49, 156 62 40
Härden (foto nedan) som beskrivs nedan upptäcktes och anmäldes in med dokumentationsuppgifter och kartkopia till Länsmuseet Västernorrland och Länsstyrelsen för omkring 20 år sedan. I samband med årets (2011) uppdrag åt Gaaltije lades i samband med en färd förbi märke till att området nyligen avverkats så ett studiebesök gjordes vid det tillfället. Det konstaterades att härden med närområde var helt överrisat efter avverkningen och att körspår var helt intill härden. Kontakt togs samma dag med Marie Hällstrand vid Holmen Skog på kontoret i Bredbyn. Samma dag jag ringde henne ringde hon tillbaka och jag beskrev då läget. Marie besökte senare området och med hjälp av de käppar med fornlämningsband jag märkt platsen med skrev hon nya direktiv till entreprenören inför kommande arbete.

Härd, oval, 1,2 x 0,9 meter, oval, och 0,1 meter hög. Inga synliga kantstenar. Delvis stenfylld. Vid sondering framkom rödbränd sand.
Platåbildning intill myr i V och tjärn. Hygge, tallskog. 10 meter VNV om härden är elstolpe.

Junsele socken. Koordinater: 708 35 44, 154 97 69
1. Härd, oregelbunden, **till vissa delar förstörd vid markberedning**, 1,37 x 0,96 meter SV–NÖ) och 0,1 meter hög. Kring kanten är 4 synliga stenar 0,04–0,22 meter stora. Stenfylld. Vid sondering framkom sot och kol. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna.

4, 5 meter V om 1 är:

2. Härd, närmast oval, **till vissa delar förstörd vid markberedning**, 1 x 0,65 meter (Ö–V) och 0,05 meter hög. Kring kanten och i härden är 7 synliga stenar 0,03–0,17 meter stora. Stenfylld. Vid sondering framkom rödbränd sand. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna. Härdarna är belägna på en låg platåbildning med en myr i SV. Ung tallskog.

Ådals-Lidens socken. Koordinater: 705 41 96, 156 92 91
Härd, oregelbunden, **helt förstörd genom markberedning**, 1 x 0,9 meter (NV–SÖ) och 0,8 meter hög. Kring kanten och i härden är ett 20-tal synliga stenar 0, 03–0, 17 meter stora. Stenarna är delvis skörbrända och skärviga. Stenfylld. Vid sondering framkom rödbränd sand. Utanför härdrestens närområde är utspridda stenar, delvis skörbrända och skärviga. Stenarna har ålderdomlig lavtillväxt.
Härdresten är placerad 30 NÖ om myrkant. Hygge. Tallskog.

Resele socken. Koordinater: 703 78 27, 156 52 49
Härd, 1,1 x 0,82 meter (NÖ–SV) och 0,8 meter hög (foto nedan). Kring kanten är 7 synliga stenar 0,1–0,22 meter stora. Vid sondering framkom sot och kol. På stenarna är ålderdomlig lavtillväxt.

2 meter NNV om härden är ett jordfast block.
Belägen på en utstickande platåbildning 4 meter från en myr. Gammelskog, tallskog. Ingår i Naturreservatet Mobodarna-Mo-Långsjön. Denna härd är den första som upptäckts i Resele socken.

Resele socken. Koordinater: 703 76 54, 156 51 69
Härd, 0,85 meter i diameter och 0,1 meter hög. Helt övermossad. Delvis stenfylld. Vid sondering framkom sot och kol.
Myrholme. Gammal tallskog med inslag av gran.
4 meter NÖ om härden är en oregelbunden grop 1 x 1,2 meter (Ö–V) och 0,3 meter djup.

Ådals-Lidens socken. Koordinater: 705 43 24, 156 90 78
Härd, oregelbunden, **förstörd vid markberedning**, 0,8 meter i diam, bestående av 6 synliga stenar 0,08–0,14 meter stora. Stenarna är skörbrända och skärviga. Vid sondering kändes ytterligare stenar.
Platåbildning 25 meter V om myrkant. Hygge, ungskog, tall.

Junsele socken. Koordinater: 705 79 55, 156 55 00
Härd, stympat oval, 1,25 x 0,85 meter (NNV–SSÖ) och 0,1 meter hög. Kring kanten är 12 synliga stenar 0,02–0,23 meter stora. Stenfylld. Vid sondering framkom sot och kol. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna.
I NV–SV har härden tryckts till av traktorspår. Belägen 14 meter från skogsväg.
Platåbildning. Yngre tallskog.
I närområdet är 3 fångstgropar vilka inte dokumenterades.

Junsele socken. Koordinater: 707 71 60, 156 72 47
1. Härd, oval, 1,2 x 1 meter (ÖNÖ–SSV) och 0,12 meter hög. Kring kanten är 5 synliga stenar 0,05–0,25 meter stora. Delvis stenfylld. Vid sondering framkom rödbränd sand. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna.

17 meter NÖ om 1 är:

2. Härd, oval, 1,4 x 1 meter (NÖ–SV) och 0,1 meter hög. Kring kanten är 10 synliga stenar 0,08–0,32 meter stora. Stenfylld. Vid sondering framkom rödbränd sand. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna.

Härdarna är belägna på flack platåbildning med bäck i NÖ. Tallskog.

Junsele socken. Koordinater: 707 71 53, 156 72 14
Härd, ovalformad härdrest, 1,25 x 0,48 meter (NÖ–SV) och 0,08 meter hög. Kring kanten är 5 synliga stenar 0,16–0,26 meter stora. Delvis stenfylld. Vid sondering framkom rödbränd sand. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna.
3 meter S om är jordfast block. 6 meter V om skogsväg. Tallskog.

Junsele socken. Koordinater: 707 65 63, 156 72 87
Härd, oval, 1,2 x 0,96 meter (ÖNÖ–VSV) och 0,15 meter hög (foto nedan). Kring kanten är 3 synliga stenar 0,06–0,3 meter stora. Stenfylld. Vid sondering framkom rödbränd sten. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna.
Myrholme. Tallskog.

Junsele socken. Koordinater: 707 65 31, 156 73 04
Härd, oval, 1,08 x 0,8 meter (ÖNÖ–VSV) och 0,18 meter hög. Kring kanten är 6 synliga stenar 0,05–0,38 meter stora. Vid sondering framkom svagt rödbränd sand. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna.
Myrholme. Tallskog.

Junsele socken. Koordinater: 707 63 55, 156 73 28
Härd, oval, 1,14 x 0,85 meter (NNÖ–SSV) och 0,12 meter hög. Kring kanten är 9 synliga stenar 0,14–0,35 meter stora. Stenfylld. Vid sondering framkom rödbränd sand. Ålderdomlig lavtillväxt på stenarna.
Myrholme. Tallskog.

Junsele socken. Koordinater: 707 65 99, 156 75 03
Boplats 10 x 7 meter (NV–SÖ) bestående av måttligt med skörbränd sand, ringa med avslag av vit kvarts, mörk kvartsit, en slipad bit av skiffer och måttligt med brända ben.
Boplatsen är belägen på en svacka i åsformation (NV–SÖ). SÖ om åsen är en bäck. Hygge, markberett, tallplantor.

På samma åsformation är:

Junsele socken. Koordinater: 707 67 04, 156 74 44
Boplats, 8 x 5 meter (NNV–SSÖ) bestående av ringa med skörbränd sten och ringa med brända ben.
Hygge, markberett, tallplantor.

Junsele socken. Koordinater: 706 98 80, 156 97 00
Härd, närmast rektangulär, 1,5 x 1,05 meter (N–S) och 0,11 meter hög. Kring kanten är 8 synliga stenar 0,1–0,35 meter stora. Stenfylld. Vid sondering framkom sot och kol. I härdens N del är en tall 25 cm i diameter.
Härden är belägen 15 meter V om myr. Småkuperat landskap. Tallskog.

Junsele socken. Koordinater: 705 85 36, 156 41 34
Härd, **sönderkörd vid markberedning** (foto nedan). Inom en yta 3,2 x 1,2 meter (N–S) är härdstenar 0,1–0,41 meter stora, somliga av dem är skörbrända och skärviga. I den totalt förstörda härdens närhet och på något längre avstånd är ställvis med skörbränd sten och ringa med slagen kvarts och brända ben. Detta material ligger i blekjorden till skillnad med härdstenarna av vilka ett antal ligger invuxna i mossan.
Platåbildning 35 meter NV om tjärn. Hygge.

Ådals-Liden socken. Koordinater: 704 04 23, 595 853
På denna plats finns den äldsta kända boplatsen (Ådals-Liden 194) i Västernorrlands län (Georg 2010). Dateringen är 6 440–6 090 f Kr. I rapporten står inget om den uppgift som Pelle Molin nedtecknat under 1890-talets början. Uppgiften finns publicerad 1964 (s. 509). Molin skriver: ”Lappkojor hafva förr varit vid Skällån; Tomter efter 5 á 6 sådana ha nyligen upptäckts.7 stenar i eldstaden, så att här ha lappar varit mera bofasta än nu. Ännu öfvervintra lappar här, som allm. kändt är.”

Skällån (idag benämnd Skäljån) rinner förbi boplatsytan vilket till vissa delar undersökts. Inom ytan syns större stenar vilka mest sannolikt kan härröra från härd/härdar av samisk typ. Storleken på stenarna är 0,16–0,65 meter stora (foto ovan). Den största flata stenen finns i det avbanade materialet närmast myren. Ytan stenarna ligger inom är 6 x 14 meter (Ö–V).

Platsen lämpar sig mycket väl som visteplats. Där en flat sandig platåbildning intill den blockiga moränryggen i öst och myren och ån i väst.

Ådals-Lidens socken. Koordinater: 704 03 15, 155 43 69
Härd, oval, 1,5 x 1,02 meter (NÖ–SV) och 0,15 meter hög (foto nedan). Kring kanten är 11 synliga stenar 0,07–0,63 meter stora.
Berg i dagen. Tallskog. Platsen är i traditionen benämnd Lappkojhällorna.

Denna härd kan mest sannolikt kopplas till uppgiften av Paul Lundin (sid. 84 1970). Lundin nämner där med hänvisning till Pelle Molin att: ”…en lappkoloni funnits i gamla tider vid Skällån (se ovan), Skällåberget och Lapphällorna”.

AVSLUTNING

Av de 37 härdar som dokumenterats visar det sig att 7 av dem är mer eller mindre helt förstörda genom markberedning. Lägger vi till de 4 härdar som räddades genom snabbt agerande kommer vi fram till siffran 11. Vi får då till resultat att cirka 30 % förstörts, eller kunnat förstöras. Det är ett mycket oroväckande tal. Räknar vi dessutom in, även om det till viss del kan bli spekulativt, att uppgifterna från Pelle Molin och Paul Lundin stämmer (och mycket talar för det) om de 5–6 härdarna vid Skäljån stiger siffran ytterligare. Tilläggas kan att samtliga dokumenterade platser befinner sig inom kartblad där ingen revidering skett. För kulturmiljövården får det allvarliga följder. Enligt mitt menande ska varje avverkningsärende, eller annan exploatering för den delen, föregås av inventering, inte minst gäller det i skogslandet där trycket från skogsindustrin är påtagligt och även att allt flera planer pågår på etablerande av vindkraftverk. Inte minst gäller det inom de socknar där uppdraget genomförts. Vill tillägga att vid ett uppdrag i höstas inom Voerneses vinterland närmare kusten inom Kramfors kommun dokumenterades en härd av samisk typ i närområdet till en vindkraftspark som ligger under planering (Viklund 2011a).

Jag finner det vara av värde att meddela följande kring hällbilder eftersom upptäckter gjorts under de senaste åren, senast i år, och att vi befinner oss inom Ohredahke och Voernese samebyars vinter- och vårvinterland. Vid en hällmålning på Högberget i Ramsele socken har hittats en liten bärbar sten med en huggning i form av en älghuvudstav samt en tillbultad liten yta vilket gör att stenen kan balansera (foto nedan). Fyndet är sällsynt ovanligt även i ett internationellt sammanhang och har studerats av ett flertal specialister på hällristningar (Viklund 2011b). Artikel kommer att publiceras under 2012. På flera platser inom Junsele socken har hällmålningar upptäckts (foto nedan av Spå Herr Olas klippa). Rapportskrivning pågår av upptäckaren Annika Söderlind. Det handlar om minst tre målningar i två olika områden. Alltmera visar sig området västra Ångermanland vara det mest hällmålningstäta i Sverige och vi kan säkert räkna med ännu flera upptäckter under de kommande åren. Detsamma gäller för härdar av samisk typ och andra kategorier av fornlämningar vilka ingår i det samiska rummet.

Foto: Ellen Samuelsson Viklund

Litteratur

Aronsson, Kjell-Åke. 1995. Samiska kulturmiljöer i Sverige- en forskningsöversikt. Stockholm

Dahlstedt, Karl-Hampus. 1984. Finska ortnamn mitt i Ångermanland, i; Namn och Bygd. Tidskrift för Nordisk ortnamnsforskning. Kungl. Gustav Adolfs Akademien. Uppsala.

Georg, Ola. 2010. Länsmuseet Västernorrland. Rapport 2010: 12. Kursundersökning av stenåldersboplats Raä 194 på Snickerstensmon i Ådals-Lidens sn

Ljungdahl, Ewa. 2011. Om vi inte syns så finns vi inte. Skrifter utgivna av Gaaltije 5. Luleå.

Lundin, Paul. 1970. Lapparnas roll i bygdens liv, i; Ådals-Lidens Hembygdsbok. Sollefteå

Molin, Pelle. 1964. Samlade skrifter. Bokgillet i Uppsala. Uppsala

Söderlind, Annika. 2011. Hällmålningarna vid Spå Herr Olas klippa och vid Lill-Älgsjön i Junsele socken, Ångermanland. Arkeologisk rapport 2011: 1

Westerdahl, Christer & Viklund, Bernt Ove. 1984. Kåtabygget I Locksta. Rapport Örnsköldsviks museum

Westerdahl, Christer. 2008. Sydsamer från Bottenhavet till Atlanten. Beograd

Viklund, Bernt Ove. 1989. Eldstäder vittnar om samiska visten, i; Samefolket Nr 5

- 1992a. Samiska härdar- en nyupptäckt fornlämningstyp i Anundsjö och Björna socknar, i; Arkeologi nolaskogs (red. Grundberg & Edblom). Örnsköldsvik

- 1992b. Samiska härdar, i; Oknytt Nr 1-2. Umeå

- 2004. Samiska härdar i skogslandet, i; Tidsspår. Västernorrland-Sameland. Om samisk närvaro i Ångermanland och Medelpad (red. Bergvall & Persson). Härnösand

- 2008. Sökandet efter samiska härdar i skogsland och kustmiljö, i; Westerdahl, Christer. Sydsamer från Bottenhavet till Atlanten. Beograd

- 2010. Rapport över inventeringsuppdrag åt Röyrvik kommune inom Östra Namdals Sameby i Norge

- 2011a. Rapport över arkeologisk inventering av Rammeldalsberget i Bjärtrå socken, Kramfors kommun i Ångermanland. Rapport 2011: 1, på uppdrag av Rammeldalsberget Vindkraft AB

- Bärbar sten med ristning funnen intill hällmålning. Byabladet Nr 4 2011

Gränslösa möjligheter
EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska regionala utvecklingsfonden
INTERREG
IV A NORD SÁPMI

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTERNORRLAND

Länsstyrelsen
Jämtlands län

LÄNSSTYRELSEN
DALARNAS LÄN

Länsstyrelsen
Västerbotten

Sámediggi
Sámedigge
Saemiedigkie
Sametinget

SAEMIEDIGKIE SAMETINGET

NORSK KULTURRÅD
Arts Council Norway

Ájtte

NORD-TRØNDELAG
FYLKESKOMMUNE

Nordlánda
FYLKKASUOHKAN

BARGO- JA SEARVADAHTTINDEPARTEMEANTA